

Tematikus összeállítás

VALLÁS ÉS TÁRSADALOM

RELIGION AND SOCIETY

VENDÉGSZERKESZTŐ: PUSZTAI GABRIELLA

BEVEZETÉS

INTRODUCTION

Pusztai Gabriella

DSc, egyetemi tanár, Debreceni Egyetem
pusztai.gabriella@arts.unideb.hu

Két kiváló valláskutató, Rodney Stark és Roger Finke egy ezredfordulón született írásuk bevezetőjében megállapítják, hogy a tudományos világ vallásossághoz való viszonyában jelentős fordulat történt. A huszadik század eső felének militáns ateizmusát a vallásosság iránti társadalomtudományi érdeklődés váltotta fel, mikor tagadhatatlanná vált, hogy a vallásosság olyan társadalmi jelenségekre van döntő hatással, mint a házasság és a válás, a termékenység, a gazdasági siker, az iskolai előmenetel, a bűnözés, valamint a drog- és alkoholfogyasztás. A hazai tudományos élet valláskutatás iránti nyitottsága nem új keletű. A *Magyar Tudomány* lapjain évtizedekkel ezelőtt is értékes tanulmányok jelentek meg e tárgykörben, többek között Tomka Miklós *Vallás és társadalmi rétegződés* című munkája. A folyóirat most megjelenő, *Vallás és társadalom* című tematikus egységében a vallásosság sokszínű társadalmi jelenlétét és hatásait vizsgáló kutatások eredményei között tallózunk.

Rosta Gergely cikke a vallásosság globális méretű változásait értelmező elméleteket mutatja be. Olyan kérdésekre keresi a választ, hogy milyen jelenségek számitanak a társadalmi modernizáció szekularizációt elősegítő tényezői közé, hogy merre tart ma a vallási változás a világban, s vajon a szekularizáció vagy a vallási megújulás fogalmával írható-e le az átalakulás sokszínű folyamata. A szerző, Rosta Gergely évekig a társadalmi méretű vallási változás kutatásával foglalkozó egyik legjelentősebb európai kutatóközpont munkatársaként dolgozott. A tanul-

mányában bemutatott eredmények izgalmas kontextusát az adja, hogy az utóbbi évtizedekben a domináns paradigma mellett alternatív értelmezések jelentek meg, s tekintélyes kutatók (Peter L. Berger, Rodney Stark) érveltek amellett, hogy a szekularizációs tézis nem verifikálható, hiszen világszerte vallási megújulás és terjeszkedés tanúi lehetünk.

Miközben a Rosta tanulmányában bemutatott elméletek a modernizáció folyamatát elemzik, a második tanulmány azt állítja, hogy a felekezeti identitás, a konfesszionizáció hol gyengülő, hol erősödő hullámok egymásutánjában, de jelentős társadalomszervező erőként hatotta át a magán- és közélet egészét, a társadalom tagjainak mindennapi életvezetését, kulturális habitusát, művelődését, mentalitását a társadalmi kapcsolathálózatokban homogén milióket képezve. A szerző, Kovács I. Gábor az Eötvös Loránd Tudományegyetem kutatócsoportját vezetve a magyar tudáselit társadalomtörténeti vizsgálatának egy izgalmas szelétét tárgyalja, s érdekes kutatástörténeti keretbe ágyazva tárgyalja a tudáselit, egész pontosan a Magyar Tudományos Akadémia tagságának is jelentős részét kitevő egyetemi tanárok csoportjának belső struktúráját. Megállapítja, hogy a felekezetiesség a polgári korszakban többé-kevésbé explicit módon, de igen hatékony szelekciós tényezőként befolyásolta a hazai tudáselit összetételét.

Schanda Balázs tanulmánya az állam-egyház viszonyrendszer nagy, történeti gyökerű modelljeit mutatja be, melyeknek hatása mai napig kitapintható az oktatásügy vagy a házasságkötés területén, a látszólag egységesülő modern világban. A nemzetközi összehasonlító kutatásra alapozó szerző tanulmánya ezeket a modelleket helyezi el azon a tengelyen, melynek két pólusa az államegyházi modell és a radikális elválasztás elve.

M. Császár Zsuzsanna és Pete József a Pécsi Tudományegyetem kutatói. Tanulmányuk a népszámlálások statisztikai adatainak elemzésére vállalkozik. Egyrészt megállapítják, hogy a legmarkánsabb változás a vallási kérdésre választ adni nem kívánók arányának határozott növekedése, miközben az egyik felekezethez sem tartozók aránya mérsékelten nőtt. A magukat reformátusoknak vallók arányának csökkenése részarányukhoz képest jelentős, ezért a vallásföldrajzi kutatásokkal foglalkozó szerzők ennek a változásnak a hátterét elemzik a 2001. és a 2011. évi népszámlálási adatok összevetésével.

Pusztai Gabriella, a Debreceni Egyetem kutatója, tanulmánya a jövőt meghatározó társadalmi jelenségként tekint a nevelésre, amikor a felnövekvő generáció vallási szocializációjának sajátosságaival, az informális és intézményes vallásos nevelés kereteivel és hatásaival foglalkozik. A tanulmány első részében egy nagy volumenű, háromgenerációs interjú adatbázis elemzésének első tapasztalataira építve vázolja fel a vallási szocializáció fogalmának értelmezési lehetőségeit, ezután összefoglalja azokat az elméleti és empirikus eredményeket, melyek a vallásosság iskolai pályafutásra gyakorolt hatására vonatkoznak, majd a magyarországi egyházi oktatási intézmények oktatási rendszerbeli elhelyezkedését és

társadalmi funkcióját elemző eredmények tanulságait összegzi. A rendszerváltás óta változó intenzitású, s összességében a felekezeti szektor jelentős bővülésével járó oktatásügyi folyamatok kutatásának tapasztalatai nyomán a régebben átvett és az új intézmények pedagógiai arculatának feltárása felé vezeti az olvasót.

A tematikus összeállítás cikkei természetesen nem reprezentálják a teljesség igényével a sokszínű, hazai vallástudományi kutatócsoportokat, azonban felhívják a figyelmet arra, hogy a vallásosság napjainkban is megkerülhetetlen társadalmi tény, melynek interdiszciplináris szemlélete az együtt gondolkodó kutatókat éppen úgy gazdagítja, mint a kutatási eredmények felhasználóit.